Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (szósta izba)

z dnia 21 grudnia 2021 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki umowne – Artykuł 1 ust. 2 – Warunki umowne odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze – Wyłączenie z zakresu stosowania tej dyrektywy – Kredyt spłacany w walucie obcej – Warunek umowny odzwierciedlający przepis krajowy o charakterze względnie obowiązującym – Wpływ braku transpozycji tego art. 1 ust. 2 – Artykuł 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 – Kontrola nieuczciwego charakteru warunku umownego – Artykuł 8 – Wydanie lub utrzymanie przepisów krajowych zapewniających konsumentowi wyższy poziom ochrony – Wzajemne oddziaływanie tych różnych przepisów dyrektywy 93/13

W sprawie C-243/20

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Polymeles Protodikeio Athinon (sąd kolegialny pierwszej instancji w Atenach, Grecja) postanowieniem z dnia 5 maja 2020 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 5 czerwca 2020 r., w postępowaniu:

DP,

SG

przeciwko

Trapeza Peiraios AE,

TRYBUNAŁ (szósta izba),

w składzie: L. Bay Larsen, wiceprezes Trybunału, pełniący obowiązki prezesa szóstej izby, N. Jääskinen (sprawozdawca) i M. Safjan, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu DP i SG – V. Kontogiannis, dikigoros,

* Język postępowania: grecki.

– w imieniu Trapeza Peiraios AE – S. Spyropoulos, dikigoros,

– w imieniu rządu greckiego – V. Karra, S. Charitaki i A. Magrippi, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu rządu czeskiego – M. Smolek, J. Vláčil i S. Šindelková, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu Komisji Europejskiej – N. Ruiz García i A. Katsimerou, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 1 ust. 2, art. 3 ust. 1, art. 4 ust. 1 i art. 8 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).

2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu między DP i SG a Trapeza Peiraios AE w przedmiocie domniemanego nieuczciwego charakteru warunków zawartych w aneksach do umowy kredytu denominowanej w euro, w których to aneksach walutę euro zastąpiono frankiem szwajcarskim.

Ramy prawne

Prawo Unii

3 Motywy dwunasty i trzynasty dyrektywy 93/13 mają następujące brzmienie:

„[mając na uwadze] jednakże [, że obecnie] obowiązujące prawo krajowe pozwala jedynie na częściową harmonizację przepisów; niniejsza dyrektywa dotyczy w szczególności warunków umownych, które nie zostały indywidualnie wynegocjowane; państwa członkowskie w poszanowaniu postanowień traktatu powinny mieć możliwość zapewnienia konsumentom wyższego poziomu bezpieczeństwa [ochrony] poprzez wprowadzenie przepisów prawa krajowego bardziej rygorystycznych niż przewidziane w niniejszej dyrektywie;

zakłada się, iż obowiązujące w państwach członkowskich przepisy ustawowe i wykonawcze, które bezpośrednio lub pośrednio ustalają warunki umów konsumenckich, nie zawierają nieuczciwych warunków; w związku z tym nie wydaje się konieczne rozpatrywanie warunków umowy, które są zgodne z obowiązującymi przepisami ustawowymi lub wykonawczymi oraz zgodne z zasadami lub postanowieniami konwencji międzynarodowych, których stronami są państwa członkowskie lub Wspólnota; użyte w art. 1 ust. 2 sformułowanie »obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze« obejmuje również zasady, które zgodnie z prawem będą stosowane między umawiającymi się stronami z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień”.

4 Artykuł 1 ust. 2 tej dyrektywy przewiduje:

„Warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze oraz postanowienia lub zasady konwencji międzynarodowych, których stroną są państwa członkowskie lub Wspólnota, zwłaszcza w dziedzinie transportu, nie będą podlegały przepisom niniejszej dyrektywy".

5 Wersja greckojęzyczna art. 1 ust. 2 przedmiotowej dyrektywy zawiera akapit drugi, który ma następujące brzmienie:

„Użyte w art. 1 ust. 2 sformułowanie »obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze« obejmuje również zasady, które zgodnie z prawem będą stosowane między umawiającymi się stronami z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień".

6 Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 stanowi:

„Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta".

7 Artykuł 4 tej dyrektywy stanowi:

„1. Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w czasie wykonania umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna.

2. Ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem".

8 Zgodnie z art. 8 wspomnianej dyrektywy:

„W celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą".

Prawo greckie

9 Artykuł 291 Astikos Kodikas (kodeksu cywilnego) przewiduje:

„W przypadku denominowanego w walucie obcej długu pieniężnego, który ma zostać spłacony w Grecji, dłużnik ma prawo do zapłaty w walucie krajowej według kursu wymiany waluty obcej, który obowiązuje w miejscu i dniu zapłaty, chyba że uzgodniono inaczej".

10 Artykuł 2 ust. 6 ustawy 2251/1994 z dnia 16 listopada 1994 r. o ochronie konsumentów (FEK A' 191), którą przetransponowano dyrektywę 93/13 do prawa greckiego (zwaną dalej „ustawą 2251/1994"), stanowi w wersji mającej zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym:

„Ogólne warunki umowne, których skutkiem jest znaczące zakłócenie równowagi praw i obowiązków umawiających się stron ze szkodą dla konsumenta, są zakazane i nieważne. Nieuczciwy charakter ogólnego warunku zawartego w umowie ocenia się z uwzględnieniem charakteru towarów lub usług,

które są przedmiotem umowy, celu umowy, całości szczególnych okoliczności związanych z jej zawarciem oraz wszelkich innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której jest ona zależna”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

11 Skarżący w postępowaniu głównym są dwoma konsumentami zamieszkałymi w Grecji, gdzie uzyskują dochody w euro. W dniu 3 września 2004 r. zawarli oni z Trapeza Peiraios, bankiem mającym siedzibę w tym państwie członkowskim, umowę kredytu na zakup nieruchomości na okres 30 lat. Ta umowa kredytu była denominowana w euro i podlegała zmiennej stopie procentowej określanej w stosunku do stopy EURIBOR dla 360 dni.

12 W dniach 26 marca 2007 r. i 25 czerwca 2007 r. strony podpisały dwa aneksy, aby przekształcić na franki szwajcarskie tę umowę kredytu denominowanego pierwotnie w euro. W aneksach tych uzgodniono, po pierwsze, że spłata pozostałej do zapłaty kwoty nastąpi we frankach szwajcarskich, a po drugie, że odsetki będą obliczane według stałej stopy procentowej w okresie trzech pierwszych lat, następnie zaś według zmiennej stopy procentowej na podstawie stopy LIBOR franka szwajcarskiego dla 360 dni.

13 Z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika, że zgodnie z postanowieniem 4.5 tego ostatniego aneksu „[z]wrot kredytu przed dłużnika nastąpi bądź w tej samej walucie, bądź w kwocie euro stanowiącej równowartość kwoty we frankach szwajcarskich, przy czym równowartość ta zostaje obliczona w dniu zapłaty raty miesięcznej na podstawie kursu wymiany danej waluty, wynikającego z międzybankowego rynku walutowego. Kurs ten będzie wyższy od faktycznego kursu walut, według którego bank sprzedaje franka szwajcarskiego i który jest wskazany w codziennym biuletynie kursów wymiany banku”.

14 Zgodnie z postanowieniem 8.1 ust. 3 zawartym we wspomnianym aneksie „[w] przypadku rozwiązania umowy kredytu, poza skutkami wynikającymi z niniejszego aneksu, bank zastrzega sobie prawo (nie będąc do tego zobowiązanym) do dokonania przeliczenia na euro całej należnej kwoty pozostałej do zapłaty według faktycznego kursu, według którego bank sprzedaje franka szwajcarskiego i który jest wskazany w codziennym biuletynie kursów wymiany banku w dniu przeliczenia, oraz do zastosowania do należnej kwoty pozostałej do zapłaty odsetek za opóźnienie, składających się ze stopy bazowej banku obowiązującej dla kredytów na zakup nieruchomości, marży i opłaty, o której mowa w ustawie nr 128/75, powiększonych o 2,5 punktu procentowego. W przypadku obowiązywania wyższej stopy procentowej stosowana będzie ta właśnie stopa”.

15 W dniu 17 września 2018 r. skarżący w postępowaniu głównym pozwali Trapeza Peiraios przed sądem odsyłającym, Polymeles Protodikeio Athinon (sądem kolegialnym pierwszej instancji w Atenach, Grecja), głównie po to, aby uzyskać, po pierwsze, stwierdzenie nieważności wspomnianych aneksów, a po drugie, przywrócenie sytuacji sprzed tych aneksów. Na poparcie swoich żądań twierdzą oni w szczególności, że wyżej wymienione postanowienie 4.5 i postanowienie 8.1 ust. 3 (zwane dalej „spornymi warunkami umownymi”) są nieuczciwe, a tym samym nieważne na podstawie art. 2 ustawy 2251/1994. Ich zdaniem bank zachęcił ich do zmiany umowy kredytu, nie informując ich o grożącym ryzyku wymiany, i to mimo okoliczności, że nie dysponowali oni konieczną wiedzą, aby dostrzec takie ryzyko.

16 Sąd odsyłający zwraca uwagę na okoliczność, że sporne warunki umowne powtarzają zasadniczo treść art. 291 kodeksu cywilnego, który pozwala kredytobiorcy – o ile nie postanowiono inaczej – spłacić w Grecji jego dług denominowany w walucie obcej bądź w tej walucie, bądź w walucie krajowej według kursu wymiany danej waluty, który obowiązuje w miejscu i dniu płatności.

17 W związku z tym sąd ten zastanawia się, czy może dokonywać kontroli nieuczciwego charakteru spornych warunków umownych, chociaż art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 wyklucza z zakresu zastosowania tej dyrektywy „[w]arunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze".

18 Ponadto sąd odsyłający podkreśla, że art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 w wersji greckojęzycznej wyłącza spod kontroli nieuczciwego charakteru warunki umowy odzwierciedlające względnie obowiązujące przepisy ustawowe i wykonawcze i nie został wyraźnie powtórzony w ustawie 2251/1994 zapewniającej transpozycję dyrektywy 93/13 do prawa greckiego.

19 W tym względzie sąd odsyłający wskazuje, że w orzecznictwie greckim istnieją rozbieżności co do kwestii, czy w braku jakiegokolwiek przepisu w prawie krajowym przewidującego wprost wykluczenie, które jest zawarte w art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, ustawodawstwo krajowe można jednak interpretować w ten sposób, że dyrektywa ta została do niego przetransponowana, tak że niemożliwe jest kontrolowanie nieuczciwego charakteru warunku umownego, który ogranicza się do powtórzenia przepisu prawa o charakterze względnie obowiązującym takiego jak art. 291 kodeksu cywilnego.

20 I tak z postanowienia odsyłającego wynika, że w wyroku nr 4/2019 Areios Pagos (sąd kasacyjny, Grecja) w pełnym składzie orzekł, że choć wyłączenie przewidziane w art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 nie zostało przetransponowane do prawa greckiego w drodze konkretnego i wyraźnego przepisu, wyłączenie to stanowi nieodłączną część art. 2 ust. 6 ustawy 2251/1994 na podstawie wykładni zgodnej z prawem Unii oraz celu tej dyrektywy. Zgodnie z tym wyrokiem „w przypadku gdy sporne postanowienie odzwierciedla bezwzględnie lub względnie obowiązujący przepis prawa krajowego, z definicji nie do pomyślenia jest, by równowaga umawiających się stron została zakłócona wskutek takiego postanowienia lub by postanowienie to było nieuczciwe. Takie postanowienie jest zatem z góry wyłączone z zakresu stosowania ustawy 2251/1994". W owym wyroku wyjaśniono, że taka sytuacja ma miejsce w przypadku postanowienia umowy kredytu na zakup nieruchomości, które odzwierciedla treść art. 291 kodeksu cywilnego.

21 W postanowieniu odsyłającym wspomniano, że wykładnia ta nie została jednak jednomyślnie zaakceptowana. Zgodnie z mniejszościowym stanowiskiem wyrażonym w Areios Pagos (sądzie kasacyjnym) nie można uznać, ze wyłączenie przewidziane w art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 jest zawarte w art. 2 ust. 6 ustawy 2251/1994, gdyż odstępstwa od kontroli nieuczciwego charakteru warunku muszą być przedmiotem ścisłej interpretacji. Owo mniejszościowe stanowisko opiera się na okoliczności, że dyrektywa ta – jak wskazują jej motyw dwunasty i art. 8 – dokonuje jedynie częściowej i minimalnej harmonizacji, pozostawiając państwom członkowskim możliwość zaoferowania konsumentom wyższego poziomu ochrony. W tym właśnie celu przy dokonywaniu transpozycji wspomnianej dyrektywy ustawodawca grecki świadomie pominął wykluczenie przewidziane w jej art. 1 ust. 2. Odmienna interpretacja art. 2 ust. 6 ustawy 2251/1994 pozostawałaby w sprzeczności z wolą greckiego ustawodawcy, by przyznać konsumentom zwiększoną ochronę, i stanowiłaby niemożliwą do przyjęcia interpretację contra legem.

22 Sąd odsyłający wyjaśnia, że jego właśni członkowie przychylają się w większości do tego ostatniego stanowiska i uważają, że sądy greckie mogą dokonywać kontroli nieuczciwego charakteru warunków, o których mowa w art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, ponieważ ustawodawca grecki nie włączył do prawa krajowego odstępstwa wyrażonego w tym przepisie.

23 W tych okolicznościach Polymeles Protodikeio Athinon (sąd kolegialny pierwszej instancji w Atenach) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 8 dyrektywy 93/13, który przewiduje możliwość przyjęcia przez państwa członkowskie surowszych przepisów w celu zagwarantowania wyższego poziomu ochrony konsumenta, należy interpretować w ten sposób, że państwo członkowskie może nie dokonać transpozycji art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 do swojego prawa krajowego oraz zezwolić na sądową kontrolę warunków umowy odzwierciedlających ustawowe lub wykonawcze przepisy prawa bezwzględnie obowiązującego lub dyspozytywnego?

2) Czy można uznać, że art. 1 ust. 2 akapity pierwszy i drugi dyrektywy 93/13, mimo że nie został wyraźnie przetransponowany do prawa greckiego, został przyjęty pośrednio, zgodnie z treścią art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 rzeczonej dyrektywy, jako że to samo zostało transponowane w przepisie art. [2] ust. [6] ustawy nr 225[1]/1994?

3) Czy w pojęciu nieuczciwych warunków i ich zakresu, zgodnie z definicją zawartą przepisach art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13, mieści się wyjątek określony w art. 1 ust. 2 akapity pierwszy i drugi dyrektywy 93/13?

4) Czy postanowienie umowy o kredyt zawartej między konsumentem a instytucją kredytową, które odzwierciedla treść dyspozytywnego przepisu prawa państwa członkowskiego, może zostać poddane kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru ogólnych warunków umowy zgodnie z przepisami dyrektywy 93/13, jeżeli postanowienie to nie było przedmiotem odrębnych negocjacji?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

24 Trapeza Peiraios utrzymuje, że zarówno całemu wnioskowi o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jak i każdemu z zadanych pytań można zarzucić wiele powodów niedopuszczalności. Zasadniczo bank ten twierdzi, że po pierwsze, wniosek ten nie ma żadnego związku z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, i wnosi do Trybunału o wydanie opinii doradczej. Po drugie, Areios Pagos (sąd kasacyjny) położył już kres wewnętrznej debacie orzeczniczej, o której wspomniano w owym wniosku, i Trybunał nie jest właściwy do orzekania w przedmiocie wykładni przepisów prawa krajowego, wyłącznie na które powołali się skarżący w postępowaniu głównym. Po trzecie, niektóre z pytań przedłożonych przez sąd odsyłający są nieprecyzyjne, a wręcz niezrozumiałe.

25 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału wyłącznie do sądu krajowego, przed którym zawisł spór i na którym spoczywa odpowiedzialność za mające zapaść rozstrzygnięcie, należy ustalenie, czy, przy uwzględnieniu specyfiki danej sprawy, w celu wydania rozstrzygnięcia zachodzi potrzeba uzyskania orzeczenia w trybie

prejudycjalnym, jak i ocena zasadności zadawanych Trybunałowi pytań, które korzystają w tym względzie z domniemania posiadania znaczenia dla sprawy. Wobec tego w sytuacji gdy zadane pytanie dotyczy wykładni lub ważności przepisu prawa Unii, Trybunał jest co do zasady zobowiązany orzec, chyba że oczywiste jest, że wykładnia, o którą się zwrócono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje informacjami w zakresie stanu faktycznego lub prawnego, które są niezbędne do udzielenia przydatnej odpowiedzi na dane pytanie (wyrok z dnia 2 września 2021 r., OTP Jelzálogbank i in., C-932/19, EU:C:2021:673, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo).

26 Bezsporne jest również, że w ramach postępowania, o którym mowa w art. 267 TFUE, opartego na wyraźnym rozdziale zadań sądów krajowych i Trybunału, do wykładni i stosowania przepisów prawa krajowego jest wyłącznie właściwy sąd krajowy, podczas gdy Trybunał jest jedynie uprawniony do orzekania w przedmiocie wykładni lub ważności aktów prawa Unii na podstawie stanu faktycznego przedstawionego mu przez sąd krajowy [zob. podobnie wyroki: z dnia 29 kwietnia 2021 r., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 10 czerwca 2021 r., Ultimo Portfolio Investment (Luxembourg), C-303/20, EU:C:2021:479, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo].

27 W niniejszej sprawie sąd odsyłający zastanawia się nad sensem i zakresem kilku przepisów prawa Unii, aby ustalić, czy może dokonać kontroli nieuczciwego charakteru spornych warunków umownych na podstawie dyrektywy 93/13. Wnosi on bowiem do Trybunału o dokonanie wykładni art. 1 ust. 2, art. 3 ust. 1, art. 4 ust. 1 i art. 8 tej dyrektywy, wyjaśniając przy tym, że ustawa 2251/1994, na którą w szczególności powołują się skarżący w postępowaniu głównym, ma na celu transpozycję owej dyrektywy do greckiego porządku prawnego. Ponadto sąd ten w wystarczający i precyzyjny sposób przedstawił okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu w postępowaniu głównym, a także ramy prawne, w które się on wpisuje, zaś z okoliczności tych wynika, że zadane pytania ani nie są pozbawione związku z przedmiotem tego sporu, ani nie są hipotetyczne.

28 W związku z tym wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest dopuszczalny.

Co do istoty

W przedmiocie czwartego pytania prejudycjalnego

29 W pytaniu czwartym, które należy zbadać w pierwszej kolejności, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że wyklucza on z zakresu stosowania tej dyrektywy warunek włączony do umowy zawartej między przedsiębiorcą o konsumentem, który to warunek odzwierciedla przepis ustawowy lub wykonawczy o charakterze względnie obowiązującym, to znaczy znajdujący domyślnie zastosowanie w braku odmiennego uzgodnienia między stronami, nawet jeżeli dany warunek nie był przedmiotem indywidualnych negocjacji.

30 W tym względzie należy przypomnieć, że art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 wyłącza z zakresu jej stosowania warunki umowy odzwierciedlające „obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze”, które to wyrażenie w świetle motywu trzynastego tej dyrektywy obejmuje zarówno przepisy prawa krajowego, które mają zastosowanie między umawiającymi się stronami niezależnie od ich wyboru, jak i te, które mają charakter względnie obowiązujący, to znaczy

mające domyślne zastosowanie w braku odmiennego porozumienia między stronami (wyrok z dnia 2 września 2021 r., OTP Jelzálogbank i in., C-932/19, EU:C:2021:673, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo).

31 Należy podkreślić w tym względzie, że wersja greckojęzyczna dyrektywy 93/13 jest jedyną wersją, w której art. 1 ust. 2 tej dyrektywy zawiera akapit drugi, którego treść odpowiada treści motywu trzynastego in fine owej dyrektywy, w myśl którego użyte w tym przepisie sformułowanie „obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze" obejmuje również zasady, które zgodnie z prawem będą stosowane między umawiającymi się stronami z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień".

32 Jednak zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału sformułowania użytego w jednej z wersji językowych przepisu prawa Unii nie można traktować jako jedynej podstawy jego wykładni lub przyznawać mu w tym zakresie pierwszeństwa względem innych wersji językowych. Przepisy prawa Unii należy bowiem interpretować i stosować w sposób jednolity w świetle wersji sporządzonych we wszystkich językach urzędowych Unii. W przypadku wystąpienia rozbieżności między różnymi wersjami językowymi tekstu aktu prawnego Unii dany przepis należy interpretować z uwzględnieniem ogólnej systematyki i celu uregulowania, którego stanowi część (wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo).

33 W odniesieniu do ogólnej systematyki dyrektywy 93/13 Trybunał orzekł, że art. 1 ust. 2 tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, iż warunek umowny, który nie był indywidualnie negocjowany, lecz odzwierciedla zasadę, która zgodnie z prawem krajowym znajduje zastosowanie między umawiającymi się stronami, z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień w tym zakresie, nie jest objęty zakresem stosowania tejże dyrektywy (wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, pkt 37).

34 W tym względzie Trybunał wyjaśnił, że fakt, iż warunek umowny odzwierciedlający jeden z przepisów, o których mowa w art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, nie był indywidualnie negocjowany, nie ma wpływu na jego wyłączenie z zakresu stosowania tej dyrektywy. Zgodnie bowiem z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 brak indywidualnych negocjacji jest przesłanką dotyczącą wszczęcia kontroli pod kątem nieuczciwego charakteru warunku, która to kontrola nie może mieć miejsca w przypadku, gdy warunek umowny nie jest objęty zakresem stosowania tej dyrektywy (wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, pkt 36).

35 W odniesieniu do celu dyrektywy 93/13 Trybunał wielokrotnie orzekał, że wyłączenie stosowania przepisów tej dyrektywy, które wynika z jej art. 1 ust. 2, jest uzasadnione tym, że co do zasady można słusznie domniemywać, iż prawodawca krajowy ustanowił równowagę pomiędzy ogółem praw i obowiązków stron niektórych umów, którą to równowagę prawodawca Unii miał wyraźnie zamiar zachować (wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Prima banka Slovensko, C-192/20, EU:C:2021:480, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo). Ponadto Trybunał wyjaśnił, że okoliczność, iż taka równowaga została ustanowiona, nie stanowi warunku zastosowania wyłączenia, o którym mowa we wspomnianym art. 1 ust. 2, lecz uzasadnienie takiego wyłączenia (zob. podobnie wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, pkt 27; a także postanowienie z dnia 14 października 2021 r., NSV i NM, C-87/21, niepublikowane, EU:C:2021:860, pkt 31).

36 Z rozważań przedstawionych w pkt 33–35 wynika, że sądy krajowe nie mogą kontrolować w świetle dyrektywy 93/13 nieuczciwego charakteru warunku występującego w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, nawet jeżeli nie był on przedmiotem indywidualnych negocjacji, w przypadku gdy warunek ten odzwierciedla przepis ustawowy lub wykonawczy, który jest „obowiązujący" w rozumieniu art. 1 ust. 2 przedmiotowej dyrektywy, gdyż zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 30 niniejszego wyroku pojęcie to obejmuje nie tylko przepis, który znajduje zastosowanie między umawiającymi się stronami niezależnie od ich wyboru, lecz także przepis o charakterze względnie obowiązującym, to znaczy mający domyślne zastosowanie w braku odmiennego uzgodnienia między stronami.

37 Do sądu krajowego, przed którym zawisła sprawa w postępowaniu głównym, należy sprawdzenie, czy dany warunek wchodzi w zakres stosowania art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 w świetle kryteriów określonych przez Trybunał, to znaczy poprzez uwzględnienie charakteru, ogólnej systematyki i postanowień rozpatrywanych umów kredytowych, a także ich kontekstu prawnego i faktycznego, przy czym sąd ten musi mieć na uwadze okoliczność, że w świetle celu ochrony konsumentów przyświecającego tej dyrektywie wyjątek ustanowiony w art. 1 ust. 2 tej dyrektywy podlega ścisłej wykładni (zob. podobnie wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriciuc i in., C-186/16, EU:C:2017:703, pkt 30, 31).

38 W niniejszym przypadku sąd odsyłający uważa, że sporne warunki umowne, które – jak się zdaje – nie były negocjowane między stronami rozpatrywanej umowy o kredyt, powtarzają treść art. 291 kodeksu cywilnego, który kwalifikuje on jako przepis ustawowy o charakterze względnie obowiązującym.

39 Tymczasem należy przypomnieć, że do sądu tego należy zbadanie poprzez zastosowanie kryteriów wskazanych w pkt 37 niniejszego wyroku, czy wszystkie zakwestionowane przed nim warunki rzeczywiście odzwierciedlają przepisy prawa krajowego, które są obowiązujące w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, wiedząc, że tych spośród owych warunków umownych, które nie są objęte tą kwalifikacją, nie można wykluczyć z zakresu stosowania przedmiotowej dyrektywy na tej podstawie. Okoliczność, że niektóre warunki odzwierciedlające takie przepisy ustawowe nie wchodzą w zakres zastosowania dyrektywy 93/13, nie oznacza, iż ważności innych warunków znajdujących się w tej samej umowie i nieobjętych przepisami ustawowymi sąd krajowy nie może oceniać w świetle tej dyrektywy (wyrok z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, pkt 66).

40 W świetle powyższego na pytanie czwarte należy odpowiedzieć, że art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż wyłącza on z zakresu stosowania tej dyrektywy warunek włączony do umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, który to warunek odzwierciedla krajowy przepis ustawowy lub wykonawczy o charakterze względnie obowiązującym, to znaczy mający domyślne zastosowanie w braku odmiennego uzgodnienia między stronami, nawet jeśli ów warunek nie był przedmiotem indywidualnych negocjacji.

W przedmiocie drugiego i trzeciego pytania prejudycjalnego

41 W pytaniach drugim i trzecim, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że sądy państwa członkowskiego są zobowiązane wyłączyć z zakresu stosowania tej dyrektywy warunki, o których mowa w tym art. 1 ust. 2, nawet jeśli ów przepis nie został formalnie przetransponowany do

porządku prawnego tego państwa, oraz czy w takim przypadku sądy te mogą uznać, iż art. 1 ust. 2 został włączony pośrednio do prawa krajowego w drodze transpozycji art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 tejże dyrektywy.

42 Zapytanie to opiera się na założeniu, zgodnie z którym z uwagi na okoliczność, że art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 nie został wyraźnie przejęty do greckiego uregulowania prawnego, za pomocą którego dokonano transpozycji tej dyrektywy, Areios Pagos (sąd kasacyjny) orzekł tytułem wykładni prawa krajowego uznawanej za zgodną z tą dyrektywą, iż wyłączenie z zakresu stosowania tejże dyrektywy przewidziane w jej art. 1 ust. 2 występuje w sposób dorozumiany we wspomnianym uregulowaniu prawnym, ponieważ wyłączenie to stanowi nieodłączną część art. 2 ust. 6 ustawy 2251/1994, w drodze którego zostały przetransponowane art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 przedmiotowej dyrektywy.

43 Przede wszystkim w odniesieniu do skutków braku transpozycji art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 do prawa krajowego należy podkreślić, że przepisy tej dyrektywy znajdują zastosowanie wyłącznie w przypadkach, które nie są wykluczone z zakresu jej stosowania, w szczególności na podstawie wyłączenia ustanowionego we wspomnianym art. 1 ust. 2 na określonych w nim warunkach (zob. podobnie wyroki: z dnia 26 marca 2020 r., Mikrokasa i Revenue Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty, C-779/18, EU:C:2020:236, pkt 50; a także z dnia 9 lipca 2020 r., Banca Transilvania, C-81/19, EU:C:2020:532, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo).

44 Następnie należy stwierdzić, że art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 wyłącza z zakresu jej stosowania warunki umowy, o których w nim mowa, w szczególności warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze. W konsekwencji mimo ewentualnego braku transpozycji tego art. 1 ust. 2 do porządku prawnego państwa członkowskiego faktem pozostaje, że kontrola – w świetle wymogów tej dyrektywy – zgodności takich warunków umowy i pośrednio obowiązujących przepisów krajowych, które warunki te odzwierciedlają, nie jest przewidziana w prawie Unii.

45 Taki brak transpozycji nie może bowiem zmienić zakresu stosowania dyrektywy 93/13, który musi być taki sam we wszystkich państwach członkowskich, z zastrzeżeniem dostosowań, które dopuszcza prawo Unii. W tym ostatnim względzie należy przypomnieć, że państwa członkowskie zachowują w szczególności możliwość stosowania przepisów wspomnianej dyrektywy jako przepisów prawa krajowego do sytuacji, które nie wchodzą w zakres stosowania owej dyrektywy, pod warunkiem że jest to zgodne z celami przyświecającymi tej dyrektywie i z traktatami (zob. podobnie wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., Condominio di Milano, via Meda, C-329/19, EU:C:2020:263, pkt 32–38).

46 Wreszcie, mając na uwadze kontekst, w jaki wpisuje się postępowanie główne, przedstawiony w pkt 18–22 i 42 niniejszego wyroku, należy zbadać, czy w przypadku gdy art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 nie został przetransponowany w wyraźny sposób do porządku prawnego państwa członkowskiego poprzez wydanie wyraźnego i konkretnego przepisu prawnego, sądy tego państwa mogą, a wręcz muszą uznawać, że ów przepis został przetransponowany w dorozumiany sposób poprzez wydanie przepisów krajowych, w drodze których zostały przetransponowane art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 tej dyrektywy.

47 W tej kwestii należy podkreślić, że art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 ogranicza zakres stosowania ustanowionego przez tę dyrektywę systemu ochrony przed nieuczciwymi warunkami umownymi, podczas gdy art. 3 i 4 tejże dyrektywy dotyczą, odpowiednio, pojęcia nieuczciwych warunków umownych i zakresu oceny nieuczciwego charakteru takich warunków w ramach owej dyrektywy.

48 Zresztą, jak już orzekł Trybunał, każdy instrument prawa Unii ma zastosowanie do danej sytuacji jedynie w zakresie, w jakim jest ona objęta zakresem stosowania tego instrumentu (postanowienia: z dnia 14 kwietnia 2021 r., Credit Europe Ipotecar IFN i Credit Europe Bank, C-364/19, EU:C:2021:306, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 14 października 2021 r., NSV i NM, C-87/21, niepublikowane, EU:C:2021:860, pkt 37). Ponadto z samej struktury dyrektywy 93/13 jasno wynika, że ewentualna ocena nieuczciwego charakteru warunku umownego w świetle przepisów tej dyrektywy, a w szczególności jej art. 3 i 4, wymaga uprzedniego ustalenia, czy dany warunek umowny wchodzi w zakres stosowania tejże dyrektywy, zwłaszcza w świetle wyłączenia ustanowionego w art. 1 ust. 2 przedmiotowej dyrektywy (zob. podobnie wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., BNP Paribas Personal Finance, C-609/19, EU:C:2021:469, pkt 23, 26; a także postanowienia: z dnia 14 kwietnia 2021 r., Credit Europe Ipotecar IFN i Credit Europe Bank, C-364/19, EU:C:2021:306, pkt 33; z dnia 14 października 2021 r., NSV i NM, C-87/21, niepublikowane, EU:C:2021:860, pkt 38).

49 Wobec tego, w przypadku gdy art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, którego przedmiotem jest zdefiniowanie zakresu stosowania tej dyrektywy, nie został formalnie przetransponowany w drodze wyraźnego i konkretnego przepisu prawnego do porządku prawnego państwa członkowskiego, sądy tego państwa nie mogą uznać, że ten przepis został do niego pośrednio włączony w drodze transpozycji art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 owej dyrektywy, których przedmiot nie jest taki sam jak przedmiot wspomnianego art. 1 ust. 2.

50 W świetle powyższych rozważań na pytania drugie i trzecie należy odpowiedzieć, że art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż warunki umowne, o których mowa w tym art. 1 ust. 2, są wyłączone z zakresu stosowania tej dyrektywy, nawet jeśli ów przepis nie został formalnie przetransponowany do porządku prawnego państwa członkowskiego, i w takim przypadku sądy tego państwa członkowskiego nie mogą uznać, że art. 1 ust. 2 został włączony pośrednio do prawa krajowego w drodze transpozycji art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 tejże dyrektywy.

W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego

51 W pytaniu pierwszym sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 8 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie wydaniu lub utrzymaniu przepisów prawa krajowego skutkujących stosowaniem przewidzianego w tej dyrektywie systemu ochrony konsumentów do warunków umownych, o których mowa w art. 1 ust. 2 tejże dyrektywy.

52 Tytułem wstępu należy stwierdzić, że sąd odsyłający i skarżący w postępowaniu głównym zdają się zgodni co do kwestii, iż brak transpozycji do prawa greckiego za pomocą ustawy 2251/1994 wyłączenia przewidzianego w art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 realizuje w sposób dorozumiany – na podstawie art. 8 tej dyrektywy – cel polegający na zwiększeniu poziomu ochrony konsumentów w porównaniu z poziomem ochrony, który jest gwarantowany przez ową dyrektywę. Niemniej w swoich uwagach na piśmie Trapeza Peiraios i rząd grecki przeczą, jakoby ustawodawca krajowy miał taki zamiar.

53 W tym względzie należy podkreślić, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunał jest zobowiązany uwzględnić, w ramach podziału kompetencji między nim a sądami krajowymi, kontekst faktyczny i prawny, w jaki wpisują się pytania prejudycjalne, w takiej postaci, w jakiej został on opisany w orzeczeniu odsyłającym, w związku z czym badania odesłania prejudycjalnego nie można dokonywać z punktu widzenia wykładni prawa krajowego, na którą powołuje się rząd państwa członkowskiego lub strona sporu w postępowaniu głównym [zob. podobnie wyrok z dnia 15 kwietnia 2021 r., État belge (Okoliczności zaistniałe po wydaniu decyzji o przekazaniu), C-194/19, EU:C:2021:270, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo].

54 Wyjaśniwszy to, należy przypomnieć, że zgodnie z motywem dwunastym dyrektywy 93/13 dokonuje ona jedynie częściowej i minimalnej harmonizacji ustawodawstw krajowych dotyczących nieuczciwych warunków umownych, pozostawiając państwom członkowskim, w poszanowaniu postanowień traktatu FUE, możliwość zapewnienia konsumentom wyższego poziomu ochrony poprzez wprowadzenie przepisów prawa krajowego bardziej rygorystycznych niż przepisy tej dyrektywy. Ponadto zgodnie z art. 8 przedmiotowej dyrektywy w celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z tym traktatem w dziedzinie regulowanej tą dyrektywą (zob. podobnie wyroki: z dnia 2 kwietnia 2020 r., Condominio di Milano, via Meda, C-329/19, EU:C:2020:263, pkt 33; z dnia 3 września 2020 r., Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631, pkt 84).

55 Z brzmienia art. 8 dyrektywy 93/13 wynika, że możliwość, jaką państwa członkowskie dysponują na podstawie tego przepisu, aby zwiększyć poziom ochrony konsumentów, znajduje zastosowanie „w dziedzinie objętej [regulowanej] [tą] dyrektywą”, obejmującej warunki umowne, które mogą być nieuczciwe i które występują w umowach zawartych między przedsiębiorcą a konsumentem.

56 Jeśli chodzi o art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, odczytywany w świetle jej motywu trzynastego, wyłącza on z zakresu stosowania tejże dyrektywy niektóre warunki umów zawartych z konsumentami, w szczególności te, które odzwierciedlają obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze.

57 Artykuł 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 nie narusza przewidzianej w motywie dwunastym i w art. 8 tej dyrektywy możliwości przysługującej państwom członkowskim, aby w poszanowaniu postanowień traktatu FUE zapewnić konsumentowi wyższy poziom ochrony za pomocą krajowych przepisów prawnych bardziej rygorystycznych niż przepisy owej dyrektywy.

58 Ponadto w wyroku z dnia 3 czerwca 2010 r., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309, pkt 30–35, 40, 43), dotyczącym związku między możliwością przewidzianą w art. 8 a wyjątkiem od mechanizmu kontroli treści warunków umownych, ustanowionym w art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, Trybunał, stwierdziwszy, że warunki umowne, o których mowa w tym art. 4 ust. 2, są objęte dziedziną regulowaną w dyrektywie 93/13 oraz że w konsekwencji art. 8 tej dyrektywy stosuje się również do owego art. 4 ust. 2, orzekł, iż te dwa przepisy nie stoją na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu zezwalającemu na kontrolę sądową nieuczciwego charakteru takich warunków, które to uregulowanie zapewnia konsumentowi wyższy poziom ochrony niż ten ustanowiony w przedmiotowej dyrektywie.

59 Następnie Trybunał przypomniał, że warunki umowne, o których mowa w art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, nie są przedmiotem oceny ich ewentualnego nieuczciwego charakteru, lecz należą do dziedziny regulowanej tą dyrektywą w rozumieniu jej art. 8 (zob. podobnie wyrok z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, pkt 41), oraz że przepis

prawa krajowego, który nadaje węższy zakres odstępstwu ustanowionemu w rzeczonym art. 4 ust. 2, jest zgodny z celem ochrony konsumentów realizowanym przez tę dyrektywę (wyrok z dnia 3 września 2020 r., Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631, pkt 85).

60 Istnieje jednak różnica między art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, który wyłącza z przedmiotowego zakresu stosowania tej dyrektywy pierwszą kategorię warunków umownych, a art. 4 ust. 2 tej dyrektywy, który nie ustala tego zakresu stosowania, lecz wyłącza ocenę nieuczciwego charakteru drugiej kategorii warunków umownych, które natomiast wchodzą w zakres stosowania tejże dyrektywy (zob. podobnie wyrok z dnia 3 czerwca 2010 r., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, pkt 32).

61 Wynika z tego, że warunki umowne, o których mowa w art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, nie są objęte dziedziną regulowaną w tej dyrektywie oraz że w konsekwencji art. 8 tejże dyrektywy nie ma zastosowania do owego art. 1 ust. 2.

62 Stwierdziwszy to, należy jednak zauważyć – jak przypomniano w pkt 45 niniejszego wyroku – że państwa członkowskie mogą stosować przepisy tej dyrektywy do sytuacji, które nie wchodzą w zakres stosowania owej dyrektywy, pod warunkiem że jest to zgodne z celami przyświecającymi tej dyrektywie i z traktatami (zob. podobnie wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., Condominio di Milano, via Meda, C-329/19, EU:C:2020:263, pkt 37).

63 W konsekwencji na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, że art. 8 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż nie stoi on na przeszkodzie wydaniu lub utrzymaniu przepisów prawa krajowego skutkujących stosowaniem przewidzianego w tej dyrektywie systemu ochrony konsumentów do warunków umownych, o których mowa w art. 1 ust. 2 tejże dyrektywy.

W przedmiocie kosztów

64 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (szósta izba) orzeka, co następuje:

1) **Artykuł 1 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że wyłącza on z zakresu stosowania tej dyrektywy warunek włączony do umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, który to warunek odzwierciedla krajowy przepis ustawowy lub wykonawczy o charakterze względnie obowiązującym, to znaczy mający domyślne zastosowanie w braku odmiennego uzgodnienia między stronami, nawet jeśli ów warunek nie był przedmiotem indywidualnych negocjacji.**

2) **Artykuł 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że warunki umowne, o których mowa w tym art. 1 ust. 2, są wyłączone z zakresu stosowania tej dyrektywy, nawet jeśli ów przepis nie został formalnie przetransponowany do porządku prawnego państwa członkowskiego, i w takim przypadku sądy tego państwa członkowskiego nie mogą uznać, iż art. 1 ust. 2 został włączony pośrednio do prawa krajowego w drodze transpozycji art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 tejże dyrektywy.**

3) **Artykuł 8 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie wydaniu lub utrzymaniu przepisów prawa krajowego skutkujących stosowaniem przewidzianego w tej dyrektywie systemu ochrony konsumentów do warunków umownych, o których mowa w art. 1 ust. 2 tejże dyrektywy.**

Podpisy